

Borbély Sámuel (1842–1915)

Ma a székelykereszturi Állami Tanítóképző unitárius igazgató-tanárára, a 90 évvel ezelőtt elhalálozott Borbély Sámuelre emlékezünk.

Borbély Aranyosrákoson született 1842. október 17-én, köznemes székely családban.

Iskolai tanulmányait Tordán kezdte és a kolozsvári Unitárius Kollégiumban végezte 1863-ban. Ezt követően Torma Károly régész, egyetemi tanár fiainak volt házitánítója. 1868/69-ben Kriza János és Brassai Sámuel tanácsára jogot és neveléstudományt tanult. 1869–1872 őszéig Désen, a naszód-besztercevidéki tanfelügyelői állást töltötte be.

1872-től 1886-ig a zilahi, majd a székelykereszturi Tanítóképző igazgató-tanára volt. Ez utóbbi helyen az iskola épületének vetette meg új alapjait: Szinnyi József bibliográfus szerint Borbély volt az első Szilágy megyei hírlap, a „Szilágy” alapító tulajdonosa és kiadó szerkesztője, majd Faluvégi Alberttal közösen szerkesztette a „Szilágymegyei Tanítótestület” című szaklapot (1877) és a Zilahi Kisedvédő Egyesület „Évkönyv”-ét. (1878).

Borbély tanári és igazgatói munkája mellett foglalkozott tanügyi, régészeti, történelmi jellegű munkák írásával is. Ezek a Kolozsvári Közlönyben, a Magyar Polgárban, a Keletben, az Erdélyi Népinevelési Értesítőben, a Budapesti Közlönyben, a Keletben, a Hazánkban, a Szilágysomlyóban és a Magyar Tanítóképzőben jelentek meg.

Fő munkája a Kolozsvárt 1883-ban megjelent „Szilágymegye földrajza” című, jutalmazott pályamű, mely másodszor 1885-ben Zilahon került kiadásra. A könyv második fele Szilágy megye történelmét mutatta be. A munkát Budapesten 1884-ben megjelent „Szilágymegye térképe” egészítette ki.

Tanügyi jellegű munkája „A székelykereszturi Állami Tanítóképző 25 éves történeté”-t ismertette. E munka foglalkozott a székelyföldi iskoláztatás kérdésével, az intézet történetével, a tantestület tagjaival és azok részletes életrajzával. A munka befejező része a folyó iskolai év eseményeit ismertette. (L. Borbáth Dániel. Ker. Magv. 1878. 2. sz. 104.old.) Tanüggyel foglalkozó írásai közül nagyobb figyelmet érdemlő a Kolozsvárt megjelent Kelet című napilapban közölt „A népiskolai tanfelügyelők”-ről írt ismertetése (1873. 278. sz.) és Tusnádon, Szilágyi Tanítótestület közgyű-

lésén is elhangzott – Bátos György tanító félszázados szolgálatát méltató – tanulmánya.

Régészettel foglalkozó munkája „A felőri pénzlelet”-ről címen a Kolozsvári Közlönyben jelent meg (1868). E munka főhívás a muzeális értékek megmentésére.

Történelmi jellegű munkája az Erdélyi Nevelésügyi Értesítőben (1874. 4–5-sz.), Eötvös József születésének 100-ik évfordulóján jelent meg. Ebben, a demokratikus szellemben nevelkedett, a vallásos érzést, az emberszeretetet és az igazságot ápoló minisztert mutatta be.

Írt értekezést a „Naprendszerünkről” címen, melyben a csillagászat akkori új módszereit ismertette.

A tudományhoz való viszonyát 1889. február 6-án, a székelykereszturi Dávid Ferenc Egylet ülésén fogalmazta meg. E szerint „a tudomány hatalmával a felvilágosodásért, az emberiség legbecsesebb kincséért, a lelkiismereti szabadságért kíván küzdeni.”

Borbély fiatalabb éveiben foglalkozott a költészettel is.

Verseit a „Remény” című zsebkönyv, a „Családi kör” és a „Székely Néplap” közölte.

A korabeli tudomány nagyra értékelte Borbélynak a székelyek eredetére vonatkozó adatait és írásainak humanista szellemét.

Nevelői munkája és irodalmi tevékenysége mellett Borbély szenvedélyes könyvgyűjtő volt. Könyvtára – többek között – 417 kötet XV–XVIII. századbeli könyvet is tartalmazott. Ő fedezte föl – a róla elnevezett – többnyelvű énekeskönyvet, a „Borbély-kódexet”.

Borbély életét Tordán fejezte be. Leszármazottai könyvtárát és gyűjteményeit az Erdélyi Múzeum Egyletnek ajándékozták. Kéziratait az akkori Egyetemi Könyvtárban és az állami Levéltárban nyertek elhelyezést.

Borbély életének és munkásságának leírásával alig-alig találkozni.

Rövid ismertetést Szinnyi József „Magyar írók élete és munkái” (1891) című könyve, a „Pallas Nagy Lexikon” (III. k.) és a Keresztény Magvető néhány száma (1883. 1978) közölte. Sajnálatos módon az 1981-ben megjelent Romániai Magyar Irodalmi Lexikon sem említette nevét.

Kelemen Miklós